

Для посилань: Пискун О.М. В.О. Сухомлинський про засоби виховання та розвитку естетичних почуттів. Педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського: погляд крізь роки: зб. наук. статей / заг. ред. С.В. Завацький, С.Я. Суярко. Чернівці : ЦНТІ, 2004. С. 63-67.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ЗАСОБИ ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ

Пискун О. М.

Видатний український педагог-мислитель В.О.Сухомлинський особливої ролі у розвитку дитини надавав прекрасному. Саме краса, на його думку, здатна відкривати перед людиною навколишній світ, формувати у молоді естетичне ставлення до нього, пробуджувати і облагороджувати почуття. Він зазначає: „Важливу мету всієї системи виховання я бачив у тому, щоб школа навчила людину жити в світі прекрасного, щоб людина не могла жити без краси, щоб краса світу творила красу в ній самій.”(3, Т.3., С.63). Навчання, працю і красу Сухомлинський називає трьома невід’ємними і найважливішими елементами виховання. Він не агітує за естетичне виховання, а показує, що без естетичного виховання взагалі ніякого виховання немає.

Для того, щоб вихователь зміг вплинути на дитину, необхідно спертися на щось у душі дитини. І педагог звертається до свідомості, совісті дитини і впливає на них своїм словом, особистим прикладом і впливом колективу. Звернення до краси, облагородження душі, переживання краси знімає „товстошкірість”, відточує почуття дитини настільки, що вона стає сприйнятна до слова, а, значить, стає виховуваною.

Основне джерело естетичних почуттів В.О.Сухомлинський вбачав у пануванні в шкільному колективі духу співпереживання, співчуття, сердечної чуйності всіх до кожного, тобто у красі людських стосунків. Початки цього духу – в загальній і емоційній культурі вчителів та їх вихованців. Дитина ще не здатна збагнути суть цієї краси розумом, але вона відчуває її серцем і переносить на всі інші сфери життя.

В Павлівській школі все пронизане прагненням до краси: дітей вчать відчувати її, розуміти, цінити і, що найголовніше, – творити її. Сухомлинський спочатку вчить відчувати красу природи, потім красу мистецтва і нарешті підводить вихованців до розуміння вищої краси: краси людини, її праці, вчинків і життя.

Основними засобами розвитку естетичних почуттів видатний педагог називає спілкування з природою, пізнання краси слова, ознайомлення з творами мистецтва і входження вихованців у світ мистецтва (музики, живопису), а також працю.

Красу природи Василь Олександрович називає школою культури естетичного сприймання, що виховує витонченість почуттів і допомагає відчувати красу людини. „Школа радості” В.О.Сухомлинського почалася саме зі школи під блакитним небом, на зеленій травичці, під гіллястою грушею, на винограднику, на зеленому лузі. Першим уроком був урок милування красою рідної природи, слухання музики природи. Головна мета такого уроку – викликати емоційну реакцію, примусити дитину зупинитися, прислухатися, насолодитися красою світу, сформуванати потребу берегти і примножувати цю красу.

Ні в чому вчителю не доводиться бути таким терплячим, як у вихованні почуття краси. Привести дітей на лук і сказати їм: „Подивіться як красиво!” – діти можуть відповісти, що дійсно красиво, але все одно це не означає, що їх торкнула ця краса. Василь Олександрович ділиться своїм досвідом, що іноді доводиться чекати роками, поки раптом, якогось дня, якоїсь миті, за певних обставин і настроїв серце дитини радісно заколотоє, переповнене щастям. Отже, виховання почуттів – це найважчий і найтриваліший процес в роботі педагога. Цю думку Сухомлинський повторює знову і знову.

Від краси природи – до краси слова, музики, живопису.

Виняткового значення для розвитку естетичних почуттів В.О.Сухомлинський надавав мистецтву, і особливо осягненню краси слова. Красне письменство, на думку видатного педагога-мислителя, – це

найдоступніший і водночас наймогутніший засіб виховання витончених почуттів. Він зазначає: „Якщо я вірю в могутню силу виховання, то одним з найголовніших джерел цієї віри є краса, поезія, викарбувана століттями глибина людської мудрості слова” (3, Т. 3., С. 545).

Педагог зі своїми вихованцями подорожував до джерел рідного слова, він супроводжував сприймання краси рідного краю художніми розповідями, складанням творів, казок про те, що бачать і відчують діти. Слово допомагало хлопчикам і дівчаткам зрозуміти, відчути, пережити красу навколишнього світу. Таким чином відбувалося досягнення емоційного забарвлення слова, яке назавжди залишалося жити в серцях вихованців. Досягнення емоційних відтінків слова Василь Олександрович називає передпокоєм не лише мистецтва, а й повноцінного інтелектуального життя.

Але виховати у дитини любов до поезії, духовну потребу в читанні можна лише за умови, коли слово живе в душі самого вчителя. Тому В.О.Сухомлинський завжди читав вірші лише напам'ять, присвячував багато часу художній розповіді, переказував художні твори і розмірковував над ними разом з учнями.

У „Школі радості” велика увага приділялася також слуханню музики з тією метою, щоб переконати дітей, що джерелом краси музики є краса навколишнього світу. Василь Олександрович зазначає: „Дитяча душа однаково чутлива і до рідного слова, і до краси природи, і до музичної мелодії. Якщо в ранньому дитинстві донести до серця красу музичного твору, якщо в звуках дитина відчує багатогранні відтінки людських почуттів, вона підніметься на такий щабель культури, якого не можна досягти ніякими іншими засобами” (3, Т. 3., С. 63). Але В.О.Сухомлинський застерігає, що велика кількість стихійних музикальних вражень шкідлива для тендітної дитячої душі. Багаторічні педагогічні спостереження переконали його в тому, що стихійний, неорганізований вплив на дітей кіно, радіо, телебачення не сприяє, а скоріше шкодить правильному естетичному вихованню. Ця проблема особливо гостро постає в сьогоденному суспільстві.

Заняттям малюванням, вивченню творів живопису також відводилося величезне місце у виховній системі „Школи радості”. Малювання В.О.Сухомлинський називав основним засобом розвитку мовлення, творчої уяви і образного мислення, особливо у початковій школі. Він пише: „Я побачив, що дитячий малюнок, процес малювання – це частка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а живуть у цьому світі, входять у нього як творці краси...” (3, Т. 3., С. 53). „Зображення того, що хвилює, вражає, – це своєрідна естетична оцінка навколишнього світу. Коли дитина малює те, що втілює красу, переживання краси наче проситься в слово, пробуджує образне мислення. ...Уже в I класі значне місце в дитячому малюванні зайняла творчість. Діти складали оповідання в малюнках, *малювали казку*. Малюнок став джерелом гри творчої уяви. Я переконався, що між грою уяви, яка розвивається в процесі малювання, і мовою дитини є прямий, безпосередній зв'язок. Без перебільшення можна сказати, що малюнок „розв'язав язик”, змусив говорити мовчазних, дуже сором'язливих дітей” (4, С. 131).

Також великого значення у розвитку естетичних почуттів вихованців „Школи радості” надавалося праці: „Перше джерело естетичних почуттів у праці – це творення краси. У куточках краси, під час свят праці, в майстерні, на ділянці – скрізь творилася людська краса”(3, Т. 3., С. 580). Працю В.О.Сухомлинський вважав основою всебічного гармонійного розвитку особистості, від якої йдуть міцні нитки до інтелектуального, морального, естетичного, емоційного, фізичного розвитку, до становлення громадянської серцевини особистості. Якщо діти байдужі до праці, або ставляться до неї як до набридливого обов'язку, то така праця ніколи не залишить доброго сліду в юній душі. Праця має давати радість і забарвлюватись почуттям повноти життя і власної гідності. Тому Василь Олександрович вбачав своє завдання як педагога і вихователя в тому, щоб допомогти кожному учню знайти себе в улюбленій справі, досягти успіху у певному виді діяльності, стати справжнім майстром. У своїх педагогічних роздумах він зазначає, що праця стає

великим педагогом лише тоді, коли входить в духовне життя учнів: вона дає радість від взаємин та дружби, розвиває розумові здібності і любов до навчання, приносить задоволення від подолання труднощів, відкриває все нову красу в навколишньому світі, збуджує перше почуття громадянина – почуття творця матеріальних благ.

Отже, Сухомлинський робить висновок: виховайте у дитини духовну потребу працювати, потребу навчатися, потребу насолоджуватися мистецтвом, і ви виховаєте прекрасну людину. Милування, насолода прекрасним переростає у бажання жити за законами краси – творити прекрасне, насолоджуватись прекрасним, створеним власними руками (2, С. 154).

Література:

1. Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст: Матеріали Міжнарод. науково-практич. конференції, присвяч. 75-річчю від дня народження видатного укр. письменника і педагога. – К., 1993
2. Сухомлинский В.А. О Воспитании / Сост. и авт. вступ. очерков С.Соловейчик. – 6-е изд. – М.: Политиздат, 1988
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти томах. – К.: Рад. школа, 1976
4. Сухомлинський В.О. Сто порад учителів. – К.: Рад. школа, 1988